

Nem tanultuk meg, hogyan kell jól lobbyzni

– Interjú Szenes Györggyel, a Magyar Szakképzési Társaság főtítkárával –

– *A Magyar Szakképzési Társaság, egyike azoknak a pedagógiai civilszervezeteknek, amelyek 1989 végén, a felgyorsuló társadalmi változások részeként jöttek létre. Milyen célok, törekvések készítették a szervezet alapítóit a társaság létrehozására?*

– Magyarországon az igazán működőképes szakmai civilszerveződések tulajdonképpen a szó eredeti értelmében nem igazi civilszerveződések, hanem szervezett módon létrehozzák őket. Természetesen vannak – lehetnek – kis szervezetek, igazi civil társulások, amelyek Nyugat-Európában vagy a világ más demokratikus tradíciókkal rendelkező térségeiben kialakult klasszikus civilszerveződési paradigma szerint jönnek létre. Magyarországon más a helyzet. Általában a demokráciának, azon belül a civil érdekek önszerveződésének, nincsenek igazi hagyományai. Szükség van kezdeményezőkre, akik „felülről”, „kívülről” életre hívják a szervezetet, az első időszakban segítik a természetes szerveződést. Így volt ez a szakképzésben dolgozó pedagógusok szakmai érdekképviseleti szervezetének megalakítása esetében. 1989 októberében hét aláíró felhívást intézett a szakképzésben dolgozó, annak alakításában fontos szerepet játszó, többé-kevésbé ismert emberekhez. A felhívásban vázolták egy szakképzési civilszervezet megalakításának fontosságát, továbbá leírták, hogy milyen jelentős, megoldandó problémákban van szükség a szakmai érdekvéonyesítésre, szakmai vélemények megfogalmazására. A hét aláíró között olyan szakemberek is szerepeltek, akik jelenleg kormányzati funkciót töltenek be. *Biszterszky Elemér*, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium közigazgatási államtitkára, akkor a Budapesti Műszaki Egyetem pedagógiai tanszékének vezetője volt. Hasonlóképpen az aláírók között volt *Benedek András*, a Munkaügyi Minisztérium szakképzésért felelős helyettes államtitkára, akkor az Országos Pedagógiai Intézet főigazgatója. Ők ketten 1989-ben is a szakképzés meghatározó személyiségei voltak, csakúgy mint a többi aláíró. Ott szerepelt a neve az említett felhíváson *Bihari Pálnak*, aki akkor a Fővárosi Pedagógiai Intézet szakképzési részlegében dolgozott, *Kovács Balázsnak*, aki a Paksi Atomerőmű szakközépiskolájának igazgatója volt, *Méhész Lajosnak*, az Egressy Gábor Szakközépiskola – azóta nyugdíjba vonult – igazgatójának. A felhívás nyomán 120–130-an jöttünk össze a Műszaki Egyetem egyik nagy előadójában, és akkor ott nyomban meg is alakult a Szakképzési Társaság.

– *Kik vettek részt ezen az alapító ülésen, milyen csoportok, szakmai körök képviseltették magukat?*

– A meghívottak többsége iskolai szakember volt. Nagyon kis számban vettek részt a vállalkozói szféra képviselői. A megjelent pedagógusok zöme igazgatói, igazgatóhelyettesi beosztásban dolgozott akkor. Az alapító ülés engem választott meg a Társaság megszervezését irányító főtítkárrá. Ebben talán szerepet játszott addigi szakmai pályafutásom, hiszen nagyon régóta a szakképzésben

dolgozom. Végigjártam az úgynevezett számléírást, voltam műszaki tanár, gyakorlóiskolai vezetőtanár, igazgatóhelyettes, főosztályvezető az OPI Szakképzési Igazgatóságán, szakközépiskolai igazgató.

- Milyen célok megvalósítását tűzte ki önmaga elé a Társaság?

- Mint az alakuló ülésen nyilvánvalóvá vált, sokunkban egyszerre érett meg az a felismerés, hogy szükség van egy olyan civilszerveződésre, amely képes a szakképzés sajátos érdekeinek megjelenítésére, képviseletére. Ilyen szervezet 1989-ig nem volt. Abban az időben már sokan láttuk, hogy a gazdaság átalakulásának függvényében át kell alakítani, más pályára kell állítani a szakképzést, hiszen annak egész rendszere a nagyipari gazdaság igényeire épült. Az akkor megfogalmazódó pártprogramokban már megjelent a kis- és középvállalati struktúra kialakításának az igénye. Az is nyilvánvaló volt, hogy mindazt, ami ezzel összefügg, nem lehet kizárólag kormányhivatalokban eldönteni. Azt is lehetett előre látni, hogy az iskolák – de még az őket fenntartó önkormányzatok sem – nem lesznek képesek a majdani kormányzattal kapcsolatot tartani, a sorsukkal kapcsolatos döntésekben érdekeiket érvényesíteni. Szükségesnek láttuk, hogy felálljon egy erős szakmai érdekképviseleti szervezet, mivel az iskolák és a pedagógusok szakmai érdekeinek érvényesítése csak egy ilyen civilszervezeten keresztül lehetséges. Ilyen és más hasonló szakmai érdekvégyesítő szervezetek nélkül nem működhet a demokrácia.

- Lehet-e ma egy pedagógiai civilszerveződés esetében valóságos szakmai érdekképviseletről beszélni? A kérdést az indokolja, hogy az elmúlt négy évben a pedagógiai szakmai civilszervezetek zöme politikai (dimenzióban) és nem szakmai dimenzióban nyilvánult meg, illetve e szervezetek szakmai megnyilvánulásai is oktatáspolitikai síkra terelődtek. Elég, ha a NAT-tal vagy a világnézet-semleges iskolával kapcsolatos problémákat említem. Pontosan ezért kiegészíteném a kérdést azal, hogy a te értelmezésedben és a Szakképzési Társaság értelmezésében mit jelent a szakmai érdekképviselet fogalma.

- A kérdésben benne rejlő állítás valóban igaz, nálunk a politika és a szakma még nagyon összerosódik. Hosszú időre van szükség ahhoz, hogy általában a civilszervezetek rátaláljanak a saját funkciójukra, hogy megszabaduljanak a napi politizálás vélt vagy valós kényszerétől. Nem vagyok egészen biztos abban, hogy egyáltalán létezik – létezhet – színtiszta szakmai érdekképviselet. Hiszen ha arról fejtjük ki az álláspontunkat, hogy milyen a magyar közoktatás helyzete, milyen legyen a közoktatás és azon belül a szakképzés rendszere, akkor azonnal kemény közoktatás-politikai kérdésekkel kerülünk szembe, véleményt kell nyilvánítani olyan iskolaszervezeti alternatíváról, amelyek mögött politikai érdekek húzódnak meg. Az ilyen kérdésekben történő állásfoglalás tehát sohasem lehet tisztán szakmai jellegű.

- Ezek szerint egy szakmai – pedagógiai – civilszervezet megnyilvánulásai nem lehetnek politikamentesek?

- A Magyar Szakképzési Társaság törekszik arra, hogy minél inkább szakmai érdekek alapján nyilvánítson véleményt azokban a kérdésekben is, amelyek egyébként politikai jellegűek. Utalni szeretnék arra, hogy a Társaság véleményezte a közoktatási és a szakképzési törvényt. Ezeknek számos olyan része volt, ahol egyszerűen nem függetleníthetők a szabályozási megoldások politikai szempontoktól. Amint utaltam rá: ilyenek például az iskolaszervezettel összefüggő kérdések.

Voltak azonban erőteljesen szakmai kérdések, például a tartalmi szabályozással kapcsolatos törvényrészek, amelyekben inkább van esély a szakmai szempontok alapján történő véleménynyilvánításra. Nyilvánvaló, hogy egy civilszervezetnek elsősorban ez utóbbi jellegű kérdésekben van esélye a szakmai érdekvérvényesítésre. Más kérdés az, hogy a politika képviselői, a döntéshozók mit fogadnak el ezekből a szakmai érdekvérvényesítő céllal megfogalmazott állásfoglalásokból. Úgy tűnik, hogy a markánsan szakmai kérdésekben kifejtett vélemények könnyebben épülnek be a döntésekbe, a fejlesztési programokba. A Társaság részt vett a Országos Képzési Jegyzék szakmai előmunkálataiban, delegált tagjainkat szakértőként rendszeresen foglalkoztatják a Világbanki Képzési Programmal összefüggő munkálatokban. Fontos része a Társaság tevékenységének a szakmai információk terjesztése, a szakképzés sajátos szakmai nyilvánosságának megteremtése. Ennek egyik fontos eszköze a Szakképzési Szemle című folyóirat kiadása. Felerészben a Társaság, felerészben a Nemzeti Szakképzési Intézet a lap tulajdonosa. Tevékenyen részt veszünk a tantervek, tankönyvek kidolgozásában, véleményezésében. Azaz azokban a kérdésekben lehet erőteljes szakmai érdekképviseletet biztosítani, amelyek letisztultabbak, amelyek viszonylag távolabb vannak a politikai érdekektől. Mindez nem jelenti azt, hogy elzárkóznánk a politikai erővel, pártokkal való párbeszédétől, együttműködéstől. Ha így tennénk, gyakorlatilag lemondanánk a szakmai érdekvérvényesítésről. A választások előtt több politikai párt is felkérte a Társaságot arra, hogy véleményezze programjának a szakképzéssel összefüggő részeit, sőt volt olyan párt, amelyik programja idevonatkozó pontjainak kialakításához is segítségünket kérte. Mi minden ilyen felkérést elfogadtunk és kifejtettük az MSZT véleményét. Szigorúan tartottuk magunkat a pártsemlegesség elvéhez, azaz nem tettünk különbséget az egyes pártok között. Úgy ítéltük meg, hogy a magyar szakképzés érdeke az, hogy a pártoknak szakmai tanácsokat adjunk szakképzés-fejlesztési koncepcióik kidolgozásához, mert ezzel a programok szakszerűségét növelhetjük, lehetőséget teremtünk szakmai szempontok érvényesítésére.

– Az ímént a Társaság pártsemlegességét említetted. A tagok bizonyára különböző világnézeti, politikai irányultságú emberek, akik társasági tevékenységük során sem hagyják otthon világnézeti, politikai identitásukat. Érzékelhető-e ez a pluralitás, különbözőség a Társaság tevékenységében? Távol tarthatók-e az ebből eredő esetleges konfliktusok, másként fogalmazva: kezelhetők-e a tagság politikai sokszínűségéből eredő esetleges problémák?

– Bármennyire is hihetetlen, az egyébként bizonyosan létező világnézeti és politikai sokszínűség nem okoz konfliktusokat. Ennek valószínűleg alapvetően az az oka, hogy a Társaság tagsága a szakképző intézmények és a gazdálkodó szervezetek képviselőiből verbuválódik. A szakképző intézményeket igen kevés kivételtől eltekintve az önkormányzatok tartják fenn. A magyar pedagógus-közvélemény sokféle szempontú megosztottsága ellenére abban szinte teljesen egységes, hogy az önkormányzati fenntartású iskoláknak világnézeti szempontok semlegeseknek kell lenniük. Úgy tűnik, hogy a szakképző iskolákban talán nem is jelentkeznek olyan élesen a világnézeti különbségek, mint az általánosan képző intézményekben. A Társaság eddigi tevékenységében nem is igen vetődtek fel ilyen kérdések.

– A politikai elkötelezettség, a pártszimpátiák mennyire éreztették hatásukat az MSZT eddigi tevékenységében, mennyire jelentkeztek ezek a különbségek a

törvények politikailag érzékeny pontjairól kialakítandó álláspontok megfogalmazása kapcsán?

– Szolid hangvételű vitákban jelentkeztek a politikai felfogások különbözőségei. Bár meg kell mondani, hogy a Társaság keretei között a törvényekről, kitüntetetten a közoktatási törvényről folytatott viták során politikai hovatartozástól függetlenül a negatívumok és a pozitívumok megítélésében egyaránt egyetértés volt. A pedagógusok és a gazdálkodó szervezetek egyaránt a törvény nagy hibájának tartják, hogy nem beszél világos iskolaszervezetről, úgymond elkeni ezt a problémát. Ugyanakkor egyetértés fogadta azt a közoktatás-fejlesztési tendenciát, amelynek jegyében a képzés későbbi szakaszára toldódik át a szűkebb szakmai specializáció. A törvénynek az a pontja, amely 16 éves korig kitolja az általános képzés dominanciáját, egyértelműen pozitív fogadtatásra lett. Ez egyébként egybeesik a Világbank által kidolgozott fejlesztési tendenciákkal. A szakközépiskola fejlesztési elképzeléseit illetően konszenzus alakult ki az érdekeltek között. Problémák, viták voltak – és vannak jelenleg is – a hagyományos, mondhatni klasszikus hároméves szakmunkásképzés sorsát illetően. Itt a törvény következtében nagyon szűkre szabottak a fejlesztési lehetőségek.

– *Korábban, a szakmai érdekvégyesítés esélyeiről beszélve, már utaltál arra, hogy nem alakult ki még az az érdekegyeztetési mechanizmus, amelyben a döntésben illetékes szervezetek – kormány, szakminisztérium, parlament – hasznosítják a szakmai érdekképviseletek véleményét, álláspontját.*

– Utaltam arra, hogy mi legitim civilszervezetként kifejtjük ugyan az álláspontunkat, de ettől független az, hogy véleményünket a döntéshozók, a politikusok mennyire veszik figyelembe. Ez sok mindentől függ. Elsősorban a demokrácia kiépültségének a függvénye, továbbá annak, hogy a szakmai közéletben mekkora súlyt vív ki magának egy-egy szakmai civilszervezet.

– *Általában milyennek ítéled a pedagógiai civilszervezetek, illetve konkrétan a Magyar Szakképzési Társaság szakmai presztízsét, döntéseket befolyásoló szerepének lehetőségét?*

– Nem tudom megítélni a civilszervezetek igazi súlyát, befolyásának mértékét. Egyet azonban érdekelek: nincsenek igazán jelen a magyar pedagógiai közéletben, nem érvényesül kellően véleményük a szakmai döntéshozatalban. Ennek összetett okai vannak. A pedagógiai civilszervezeteknek, amint arról már beszéltem, nem voltak igazán hagyományai nálunk. 1989 után egy csapásra több tucat szervezet alakult meg ebben a szférában is. A megalakulás euforikus örömeit aztán a legtöbb szervezet életében tompította a napi realitásokkal való szembenézés. Ugyanis minden hozzánk hasonló szervezetnek rá kellett ébrednie arra, hogy csak akkor tud hatni a szakmai és a szélesebb közvéleményre, akkor tud befolyást gyakorolni a politikai döntésekre, ha megszervezi a tevékenységéhez szükséges infrastruktúráját, ha kialakítja kapcsolatait a sajtóval, a tömegtájékoztatással, az oktatásügyi kormányzattal – esetünkben külön a munkaügyi kormányzattal –, az illetékes parlamenti bizottságokkal, a gazdasági partnerekkel, a tudomány és a felsőoktatás képviselőivel. Ezek olyan munkai igényes feladatok, amelyek egy szinten túl már némi speciális szakértelmet is igényelnek. Naivság azt hinni, hogy ez önmagától megteremtődik, mint ahogy naivság lenne azt gondolni, hogy ezek a szervezetek önmaguktól működnek. A pedagógiai civilszervezetek esetében külön problémát jelent, hogy létrehozóik, tagjaik többsége iskolában, magas óraszámú tanító pedagógus, akik helyzetükből adódóan nem mindig rendelkeznek a szerve-

zet érdemi működéséhez szükséges idővel, energiával. Be kell vallani, hogy hagyományok híján, nem is nagyon rendelkezünk azokkal a speciális képességekkel, amelyek az imént vázolt feladatok ellátásához szükségesek. Európa nyugati felében, a tradicionális demokráciákban a kormány folyamatosan segíti az ilyen jellegű civilszerveződéseket, támogatást nyújt működőképességük fenntartásához. Ott ezzel nem kérdőjeleződik meg a szervezetek függetlensége, pártsemlegessége. Nálunk, a demokrácia jelenlegi fejlettségének szintjén e téren is jelentkezhettek problémák. Mi megalakulásunk óta fontos értéknek tartjuk a Társaság politikai függetlenségét, ezért kormányzati támogatást nem is fogadunk el. Zárójelben jegyzem meg, hogy nem is kínáltak fel számunkra támogatást. Az utóbbi két évben az országgyűlés által a civilszervezetek számára kiírt pályázaton nyertünk 200, illetve 250 ezer forintot. Ezen felül a tagdíjából tartjuk fenn magunkat, amit a tagok befizettek.

– *Hány tagja van a Magyar Szakképzési Társaságnak?*

– Hozzávetőlegesen 500 egyéni és száz-egynéhány úgynevezett intézményi tagja van. Az intézményi tagok részben szakképző iskolák, részben vállalatok, gazdálkodó szervezetek. Az ő jelenlétüket, a Társaságban játszott szerepüket növelni szeretnénk, mivel a szakképzési törvény a jövőben e kör számára nagyobb beleszólási lehetőséget biztosít a képzés tartalmának alakításába. De nemcsak ezért fontos a jelenlétük, hanem azért is, mert a vállalkozók gyakorlottabbak az érdekképviseleti tevékenységben, az ő segítségükkel talán jobban megjeleníthetők a szakképzés érdekei.

– *A civil szervezetek társadalmi befolyására vonatkozó kérdésben a Magyar Szakképzési Társaság szakmai presztízsének mértékére, szakmai befolyásának erősségére is kíváncsi voltam.*

– Erre éppen olyan nehéz válaszolni, mint a kérdés első felére. Amin: erre már korábban utaltam, kikérték a véleményünket számos kérdésben, megkerestek bennünket pártok a programjaik oktatáspolitikai, szakképzési részének kidolgozásával, véleményezésével kapcsolatban. Ennek ellenére nem merem azt mondani, hogy meghatározó jellegű pedagógiai civilszervezet vagyunk. Ilyenek talán igazában még nincsenek is Magyarországon. A civilszervezetek döntés-előkészítésbe, döntéshozatalba történő széles körű bevonása a demokrácia egy viszonylag magas fejlettségi szintjén történhet meg. Nyilván e felé haladunk, de még nem jutottunk el odáig. Ez nem azt jelenti, hogy ez a szakmai civil szféra – amennyiben egyáltalán nevezhetjük így az oktatásügy tájékán működő szervezeteket – a döntések előkészítése során az elmúlt időszakban nem kapott volna még véleménynyilvánítási lehetőséget, de a véleményét nem vették súllyal figyelembe. Ebben persze maguk a szervezetek is hibásak, hiszen még nem rendelkeznek a kellő befolyásláshoz szükséges képességekkel, nem profik ebben a tekintetben. Sőt továbbmegyek: nem tanultuk meg azt, hogy hogyan kell jól lobbyzni az érdekeink hatékony érvényesítése érdekében. Bízom benne, hogy ezek a szakmai szervezetek meg fogják találni a lobbyzás eredményesebb formáit, akár oly módon, hogy pártokon keresztül is megpróbálkoznak az érdekeik érvényesítésével.

– *Egészségesnek tartanád azt, hogy a hatékonyabb képviselő, az érdekek jobb érvényesítése érdekében pártok és civilszervezetek összekapcsolódjanak?*

– Valószínűleg nem kell összekapcsolódnuk, a lobbyzás ugyanis csak átmeneti érdekszövetséget jelent. Nem kell az adott párttal általában azonosulni ahhoz,

hogy egy meghatározott cél, mondjuk egy jobb oktatási törvény, egy jobb NAT kidolgozása és kodifikálása érdekében egy vagy több szakmai civilszervezet szövetséget kössön. Persze a dologhoz az is hozzá tartozik, hogy mindegyik szervezetnek azért van sajátos arculata. Ez nem mond ellent a pártsemlegességnek, a pluralizmusnak, a különböző szakmai, politikai irányzatokkal szembeni nyitottságnak. A pártoknak is érdekük, hogy kiépüljenek a kapcsolataik olyan szakmai – például pedagógiai, oktatásügyi – civilszervezetekkel, amelyekben sok jó szakértő dolgozik. Hiszen a különböző politikák – így az oktatáspolitikai – kialakításakor fontos a pártok számára, hogy legyenek hátterük, legyenek olyan szakemberek, akikre támaszkodhatnak. Ehhez nem kell a szervezetnek, az adott szakembergárdának feltétlenül egy párt iránt elkötelezettnek lennie. Még az sem baj, ha a különböző szakmai szervezetek szakértőinek a véleménye olykor ellentmond egymásnak. Amint már utaltam rá, én azt érzem a legnagyobb gondnak: hogyan tudnak majd felnőni a pedagógiai szakmai civilszerveződések ezekhez a feladatokhoz. Talán ha egy kicsit javul a pedagógusok helyzete, ha némileg több esélyünk lesz egy értelmiségibb életforma élésére, akkor talán kellő számban kiválasztódnak azok a szakemberek, akik képesek lesznek arra a hatékony érdekérvényesítésre, amelynek csak egy része az imént vázolt lobbyszó. Igen összetett képességek kellenek az érdekérvényesítő szerep jó betöltésére. Ezt meg kell tanulni, ehhez fel kell nőni.

- Óhatatlan, hogy ezen a ponton ne kérdezzem meg: ezt a saját többéves „hivatásos” érdekképviseleti szereped tanulságai alapján is mondod? A kérdést az indokolja, hogy immár több mint három éve a szakmai szervezetek egyik képviselője vagy a Művelődési és Közoktatási Minisztérium érdekegyeztető testületeiben. Jelenleg mind a Közoktatáspolitikai Tanácsnak, mind az Országos Köznevelési Tanácsnak a tagja vagy.

- Igen, ebben a véleményben bizonyára benne vannak az elmúlt években szerzett tapasztalataim is. Ennek alapján mondhatom, hogy azért lenne szükség erre a fajta sajátos professzionalizálódásra, mert e nélkül sem a kormány, sem a pártok nem fogják igazán partnerként kezelni a szakmai érdekérvényesítésre hivatott szervezeteket. Szoros kapcsolatot érzek ugyanis a felkészültség és a nyomásgyakorlási képesség között. Természetesen korántsem akarom azt mondani, hogy a pedagógiában az utóbbi évtizedben nem alakult ki egy olyan szakmai elit, amely képes erre. Ez a szakmai elit azonban szinte kizárólag a neveléstudomány művelői közül, az egyetemi, kutatóintézeti szférából jött. A szakmai érdekérvényesítés és érdekegyeztetés azonban elképzelhetetlen a gyakorló pedagógusok képviselőinek részvétele nélkül. Ebből a körből a szakértői rétegnek a kiválasztódása várat még magára. A pedagógiai civilszervezeteknek ezért éppen az az egyik fontos funkciójuk, hogy működésük révén sajátos „gyakorlótérepül” szolgáljanak az érdekérvényesítés képességeinek kifejlesztéséhez.

Az interjút SCHÜTTLER TAMÁS készítette